

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA AKDENİZ KÜLTÜRÜ

Emel KEFELİ*

Akdeniz batı dillerinde "karalar arasındaki deniz" anlamına gelen Méditerranée (Mare Mediterraneum) ve Mare Internum (İç deniz) gibi isimlerle anılırken Arapça eserlerde yine aynı anlama gelen Bahr'ül mutavassıt ve el-Bahrü'd-dâhilî gibi adlar taşır. Tarih boyunca müslümanlar tarafından Bahr'ür-Rûm (Romalılar Denizi) ve çevresinde yer alan kara parçaları dolayısıyla da Bahrü'l-Endelüs, Bahrü'l-Mağrib, Bahrü'l-İfrikiyye, Bahrü'l-İskenderiye, Bahrü'ş-Şam, Bahrü'l-Konstantiniyye ve Bahrü'l-Efrec gibi isimlerle anılmıştır.

Osmanlılar İstanbul Boğazı'nın kuzeyinden başlayıp Marmara ve Ege Denizi ile birlikte Cebelitarık Boğazı'na kadar uzanan denizi Akdeniz kabul ederler. Karadeniz'in zıddı olarak düşünüp bu denize Bahr-ı Rûm isminin yanı sıra Bahr-ı ebyaz, Bahr-ı sefid, Deryâ-yı sefid gibi isimler de verirler.¹

Araplar efsanevî rivayetlere göre Akdeniz'in teşekkülünü Avrupa, Asya ve Afrika arasında uzanan alçak bir sahayı Bahr-ı muhit'in anı olarak istilâ etmesine bağlarlar veya Akdeniz'in önceleri kapalı bir deniz olduğunu, sonradan Cebelitarık Boğazı'nın Mısır hükümdarları veya Büyük İskender tarafından sunî olarak açıldığını kabul ederler.²

Cebelitarık Boğazından Şam sahillerine kadar uzanan Akdeniz, tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin karşı karşıya geldiği bir kavşak durumundadır. Eski çağlardan beri medeniyetlerin taşıyıcısı olan denizin yekpare ve birleştirici özelliği ile karanın dağlık ve parçalı tabiatının birleşmesi zengin bir Akdeniz medeniyetinin doğmasına sebep olur.

Eski Mısır, Anadolu ve Ege'deki uygarlıklara dayanarak gelişen Akdeniz medeniyeti Grek'ler vasıtasıyla Roma ve Güney Avrupa'ya, Anadolu'ya, Anadolu ve Mezopotamya vasıtasıyla da Hind'e kadar uzanır. Akdeniz'in doğusunda Irak ve Anadolu, batısında ise Latin âlemi olarak iki kısımda gelişmesine rağmen bu

* Yard. Doç. Dr , M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

1 *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul. Diyanet Vakfı Yay. 1988. c.2, s. 231-233

2 *İslâm Ansiklopedisi*, c.1, "Akdeniz" maddesi s.233-237

medeniyet yine aynı geleneğin devamı halinde yaşanmıştır.³ Daha sonraki yüzyıllarda kuzeyden katılan Germenler, Slavlar, Türkler, güneyden katılan Araplar ve Berberilerle medeniyet gelişir, kuvvetlenir ama ilk kökleriyle ilgisini de asla kaybetmeden yeni aşılarda yeni ufuklara açılır.

Roma İmparatorluğu Akdeniz'de siyasî ve iktisadî birliği sağlayan önemli bir güçtür. Bu sebeple de Akdeniz'i "mare nostrum" adı ile anarlar. Ancak bu birlik uzun süre devam etmez.

İslamiyetin bayraktarlığını yapan Türklerin de Akdeniz uygarlığında önemli katkıları vardır. Doğu'dan aldıklarını Balkanlara getirir ve Asya tarzını bu yöreye yerleştirirler. Doğudan gelen medeniyet, yörenin şartlarına uyum sağlar.

Müslüman Türkler mücadeleleri sonucu Akdeniz sahillerini güvene kavuştururlar. İslâmiyetin Akdeniz kıyılarına yerleşmesi Avrupalı yazarlar tarafından Yunan-Roma medeniyetinin varisi olarak kabul ettikleri Hristiyan Avrupa kültürünün parçalanması olarak değerlendirilir.

Akdeniz medeniyeti Akdeniz denen coğrafi bölgenin şartlarının oluşturduğu birbirlerine benzer unsurların, bölgenin medeniyetleri arasında birinden diğerine geçerek değiştiği ve özünü kaybetmeden farklı bir şekil alan medeniyetler silsilesi olarak tanımlanabilir.⁴ M.Ö. I. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu bu medeniyetlerin bütün miraslarına sahip olmuştur. Ancak adı Akdeniz medeniyeti değil, Roma medeniyetidir ve Akdeniz havzası ile birlikte kuzey ve orta Avrupa'yı da içine alır. Doğu Roma ile Batı Romadan önce Roma ile Yunan medeniyetinin arasındaki farkı da dikkate almak gerekir. Ancak bu fark Aristocularla Neo-Platonistlerin Hristiyanlığı farklı işlemeye başladıkları andan itibaren belirginleşmektedir. Hristiyanlıktan sonra İslâmiyetin çıkması da Roma'nın özellikle de Akdeniz'in çehresini iyice değiştirir. Çöl ve stepin merkezini oluşturduğu ve tamamen farklı bir coğrafyada gelişen müslüman medeniyeti Akdeniz medeniyetini geliştiren önemli ve temel unsurlardan biridir.

Farklı din, dil ve etnik kökenli toplumları barındıran Akdeniz'de zengin bin kültür çeşitliliği vardır. Mısır, Sumer, Hitit, Asur ve Fenike uygarlıklarının yanı sıra Eski Yunan ve Roma medeniyetleri ve bunların tesiriyle oluşan çeşitli alt kımlik grupları gelişir. Çeşitli dinlerin, ideolojilerin karşılaştığı, çatıştığı ve birbirini etkilediği bölge renkli bir mozaik oluşturur.

Felsefenin, mantığın beşiği, sfenkslerin anayurdu ve nice sanatçının esin kaynağı olan Akdeniz edebî eserlerde nice tutkulu aşklara sahne olmuş, şairlere ilham vermiştir. Ama ne yazık ki siyasî ve sosyal planda bu kadar sakin ve huzurlu değildir. Birçok sıcak çatışmanın merkezi hatta tüm dünya ülkelerinin yaşadığı problemlerin tek bir mercek altında toplandığı bir merkez konumundadır. Yörenin

³ Hilmi Ziya Ulken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, ilk baskı 1935. son baskı İstanbul, Ulken Yay 1997

⁴ A. Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, İstanbul, Dergâh Yay., 1982, s. 114

jeopolitik özelliği mücadelecı, hayattan zevk almasını bilen, ihtiraslı, ufku geniş bir Akdeniz insanı tipi yaratır. Mitik dünyadan günümüze dek şekillenirken de bu özelliklerini hiç kaybetmez.

Yeni Türk edebiyatı çerçevesinde Akdeniz ve Akdeniz kültürü incelendiğinde doğuda Suriye ve Lübnan'dan başlayan, batıda Antik Yunan medeniyetinin hüküm sürdüğü topraklara ve İspanya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafya ile karşılaşılır. Türk edebiyatında Akdeniz'e olan ilginin odak noktası daha çok Yunan ve Latin kültürüdür. Sumerler ve daha sonraki medeniyetlerin etkisi üzerinde fazla durulmamıştır. Sumerlerin Yunan kültüründen daha gerçekçi yaklaşımı bu kültür iyi tanınmadığı için olsa gerek yazarlarımızı pek fazla etkilemez.

İslâmi Türk Edebiyatı devrinden itibaren Türk aydınları Yunan-Lâtin kültüründen istifade ederler. Fatih Sultan Mehmed'in Latince ve Yunancaya önem verdiği ve bazı eserlerin tercüme ettirdiği bilinmektedir. Devrin tarih ve coğrafya ile ilgili eserlerinde de Akdeniz önemli bir yer tutar. Bu devirlerdeki tesirler genellikle Arap ve Fars dil ve edebiyatları ve Arap ve Fars eserleri kanalıyla gerçekleşir.

Tanzimat döneminde ise başta Fransız yazarlar olmak üzere Avrupa edebiyatlarından yapılan tercümeler görülür. Bu devirdeki tercümelerde batı edebiyatı ve Avrupa kültürünün temeli olarak görülen Yunan-Latin kültürünün daha çok felsefi ve fikrî cephesi ile yazarların ilgisini çekmektedir. Türkçeye ilk çevrilen roman *Télémaque*'in muhtevasının da işaret ettiği gibi bu devrin tercümeleri didaktik ve eğitici mahiyettedirler. Aisopos, Fénelon, Plutarque gibi yazarların eserlerinden de yine eğitici, ahlâkî izler taşıyan bazı bölümler tercüme edilir...⁵

Tanzimat döneminde bir gazeteye *Diyojen* adının verilmesi ve gazetenin mukaddimesine Diyojen'in karakteri ile gazete arasında bir ilişkinin olduğunun belirtilmesi de devirde Yunan-Latin kültürüne gösterilen ilginin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Ahmed Midhat, *Esâtir* adlı⁶ Yunan-Latin mitolojisi hakkında devrin en kapsamlı eseri olarak nitelenen eseri ile Şemsettin Sami, Münif Paşa bu konuya ilgi gösteren devrin aydınları arasında sayılırlar. Şemsettin Sami, *Esâtir*'i "ümem-i kadîmenin tarihini gereği gibi öğrenmek" ve "âsar-ı atîkadan istifade edip bunların delâletiyle mâlûmât-ı tarihiyyeyi tevsî ve ikmâl etmek" için tercüme ettiğini belirtir. Ayrıca *Kamûsü'l-A'lâm*'da Orta Doğu'daki antik tanrılar ile ilgili maddeler yazan ilk yazarlarımızdan biri olması da onun yörenin kültürüne ilgisini göstermektedir.

Ahmet Midhat Efendi'nin *Ahmet Metin ve Şirzat* adlı romanı da Ahmet Metin'in Avrupa'dan satın almayı bizzat kendisinin inşâ ettireceği bir gemi ile Akdeniz seyahatine çıkma arzusunu işler. (1309/1892) Önceleri bir zevk yolculuğu

5 Melih Has-Er, *Tanzimat Devrinde Latin-Grek Antiküteleri ile İlgili Neşriyat*, Basılmamış mezuniyet tezi, İÜ Türkiyat Enst., Tez nr. 523, İstanbul 1962

6 Şemsettin Sami, *Esâtir*, İstanbul, Mıhran Matb., 1296/1878, 118 s.

olarak düşündüğü bu seyahat Ahmet Metin'in okuduğu İtalyanca bir tarihî romanın da tesiriyle bir amaca yönelir. Ahmet Metin bu İtalyanca romandaki Şirzad isimli bir Selçuklu şehzâdesinin Akdeniz'deki maceralarından etkilenmiştir.⁷ Ahmet Metin roman boyunca Şirzad'ın tarihî izlerini araştırır. Yazar Türk ve İslâm medeniyetinin büyüklüğünü ve doğunun batıya olan üstünlüğünü işler. Gemicilik ve deniz ticareti üzerinde de duran yazar korsanları "denizci tacirler" olarak niteler. Korsanlığın devrin bir mesleği olarak nitelemesi de ilginç bir yaklaşımdır. (*Ahmet Metin ve Şirzad*, s. 503)

Yunan ve Latin mitolojisi ve kültürü ile ilgili unsurların gerek Tanzimat döneminde gerekse daha sonraki yıllarda birçok yazarı etkilediği ve eserlerinde bu unsurları kullandıkları görülür.

Eserlerinde yer yer Grek ve Latin mitolojisinin unsurlarına yer veren⁸ Abdülhak Hamid 1876 da yazmaya başlayıp 1908' de neşrettiği, konusunu Asur'un efsanevî son kralı Sardanapal'in hayatından alan⁹ *Sardanapal* adlı piyesi ile de Asurlular'a kadar uzanır.

Edebiyatımızda Tanzimat'tan beri gerek tercüme gerekse klasikler meselesi ile başlayan ve gelişen Eski Yunan ve Latin kültürüne duyulan ilgi Nev-Yunanîlik akımı, ile farklı bir boyut kazanır.

Nev-Yunanîlik Eski Yunan ve Lâtin kültür ve edebiyatını örnek alma düşüncesini benimsemektedir. Ancak Şemsettin Sami'nin aynı görüşü 1296/1878'de tercüme ettiği *Esâtir* adlı eserinde belirtmesi de dikkate değer bir ayrıntıdır. Nev-Yunanîlik akımının edebiyatımızdaki temsilcileri arasında Yahya Kemal ve Yakup Kadri sayılır.

1912 yılında Paris'den dönen ve "Bahr-ı sefid havza-i medeniyeti" fikrini benimseyen Yahya Kemal, Yunan mitolojisini tanımanın gereği üzerinde durur. Tıpkı batı edebiyatlarında olduğu gibi şiire klasik bir temel arar ve Yunan sanatından hareket ederek yeni bir şiir tarzını benimser. Türkçe'yi Eski Yunan ve Latin şiirindeki beyaz lisan olarak gören Beyatlı, Nev-Yunanîliği, Avrupa'daki adıyla Néo-hellenisme akımını benimser.

Neo-klasisizmin/neo-hellenismin temsilcisi olan Moréas'ın eski edebiyattaki biçim üstünlüğü ile yeni edebiyatın fikir ve felsefesini birleştirmeyi öne süren görüşlerinden de yararlanan Yahya Kemal eski edebiyatın mihrâkı İran'dan Yunan klasiklerine dönmeyi teklif ederken ortaya koyduğu nazariye ise şudur. "Modern

⁷ Prof. Dr. Orhan Okay, *Batu Medeniyeti Karşısında Ahmet Muhat Efendi*, İstanbul, MEB Yay., 1989, s. 390-393

⁸ Prof. Dr. İnci Enginun, "Abdülhak Hamid'in eserlerinde Grek-Latin mitolojisi ile ilgili unsurlar", *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul, Dergâh Yay. 1992, s. 266-273

⁹ Bu efsane 1821 de Lord Byron tarafından da manzum bir tiyatro eseri olarak yazılmıştır. Bkz. Prof. Dr. İnci Enginun, "Byron ve Hamid'in *Sardanapal* Piyeleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma", *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul, Dergâh Yay. 1992, s. 78-104

edebiyatımız Avrupa'ya dönmüştür ancak bu noktada dikkate aldığımız kaynak, Fransızların son nesri, son şiiridir. Ancak son dönem Avrupa'yı anlamak için yeterli değildir. Avrupa'yı anlamak demek Yunan klasiklerini tanımak demektir."¹⁰

Ancak bu tanıma ve model alma sürecinde kendi millî kimliğinden asla taviz vermez.

Kendini coğrafi açıdan ve kısmen de olsa medeniyet açısından Yunanlıların vârisi olarak gören Yahya Kemal, Akdeniz medeniyetinin büyüklüğüne de inanır ve sık sık Platon'un şu sözünü tekrarlar:

"Biz medenîler, Akdeniz etrafında bir havuzun kenarlarındaki kurbağalar gibiyiz."

Asyalı medeniyetten Avrupalı medeniyete dönmenin gerekli olduğunu ve "Yeniden Doğma" devrinin bizim için de açılacağını ve Akdeniz kıyılarının bizim için önemli bir kaynak olduğunu belirir. Yahya Kemal'in hayalinde Yunan beldesi "fikir, zevk, şiir, kadın, şehvet ve inceliğin hakim olduğu bir diyar"dır. Yunan diyarında "aşk, din ve sanatın hayatı halinde tecelli ettiğini" düşünür.¹¹ Asyadan gelen ve yüzyıllardır Asya uygarlığını sürdüren atalarımızın "bu semâ altında gözlerini açtıklarını" bu topraklarda yaşadıklarını ve bu toprakla, su ve hava ile beslendiklerini dile getirir. Yani onları besleyip geliştiren Akdeniz medeniyetidir. Etrüsklerin aslen Türk oldukları hakkındaki tarihî faraziyeden de sözeden Yahya Kemal Roma medeniyetini de kaynak itibarıyla Asya'ya bağlamaktan çekinmez.¹²

Türk mimarîsinde de Yunan izlerini bulan şair Yunan sanattan faydalanarak orjinal olmak, ancak tüm bu etkilere rağmen millî kalmak, millî kimliğini kaybetmemek amacındadır.

İspanya (1929) ve Portekiz (1931) elçiliklerinde ortaelçi olarak görev alan ve Akdeniz'in havasını bizzat teneffüs eden Yahya Kemal, Türk kültür ve medeniyet tarihi için önem taşıyan kendine has bir cemiyet ve medeniyet görüşü geliştirmiştir.

İspanya hâtırlarından bahsettiği mektuplarında¹³ Charles Quint'den sonra bütün İspanya krallarının gömülü olduğu Escorial'den, başlı başına bir kıta olarak nitelediği Endülüs'den, Kurtuba, Sevilla ve Gırnata'dan söz eder. Bu şehirler onun için insanın gördükten sonra daima hatırlayacağı yerlerdir. Gırnata'yı "Arabın her taraftan kovulup, İspanya'nın cenûbunda bir köşeye sığındığı ve bütün

¹⁰ Prof Dr Şerif Aktaş, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay 1987, s 27

¹¹ Hasan Âhî Yücel, *Edebiyat Tarihimizden "Kaynaklara Doğru"*, İstanbul, İletişim Yay . 1989, s 251-299

¹² A Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*. İstanbul, Dergâh Yay . 1982, 2 baskı, s 62

¹³ Yahya Kemal, "İspanya Hatıraları" *Mektuplar-Makaleler*. İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti. 2 baskı, 1990, s 7-23

san'at an'anesinin, son san'atkârlarının kuvvetiyle vücuda getirdiği nihâî bir hatıra" ¹⁴ olarak niteler.

"Madrid haricinde. fârikalı olan İspanyol şehirlerinden Kurtuba'yı (Cordoba), Gırnata'yı (Granada), Tuleytule'yı (Toledo), İşbiliye'yı (Sevilla), Elcezire'yi, Avıla, Segovia'yı, Valencia'yı gördüm Hepsinin en güzeli Gırnata'dır Valencia'da portakal bahçeleri ve iklimin güzelliği ile üzerimde unutulmaz bir te'sîr bıraktı" ¹⁵

derken de yine Akdeniz ikliminin ortak manzaralarını tasvir etmektedir. Şairin *En-düliis'de Raks* isimli şiiri ise İspanya'nın sesini, ruhunu taşıyan bir örnektir.

Omuzlarında ince boyunlu testileri ile su doldurmaya giden kadınları işlediği *Biblos Kadınları*¹⁶, *Bergama Heykeltraşları* ve *Sicilya Kızları* gibi farklı bir egzotik hava taşıyan şiirlerinde bu fikirlerin ve Akdeniz şairlerinin izleri açıkça görülmektedir. Bu fikirlerde sanatın her alanına ilgi duyan Yahya Kemal'in Paris'de gördüğü Antik kültüre ait tabloların da önemli bir payı olduğu da dikkate alınması gereken bir hususdur.

Fransız edebiyatını yakından tanıyan ve inceleyen Yakup Kadri ise geniş edebiyat kültürü ve sanatkâr sezişiyle merakını Fransız edebiyatının kaynaklarını bulduğu Yunan ve Latin edebiyatına yöneltir. Nev-Yunanîlik akımı ile ilgili ilk yazısını 14 Aralık 1913 de Peyam'da yazar. Homeros'u insanlık tarihinin en büyük ustası ve dünya edebiyatının efsanesi olarak kabul eder, onu Yunan Roma ve batı medeniyetlerinin temeli olarak niteler. Anatole France'ın "Sur la pierre blanche" adlı eserindeki mitoloji ile ilgili unsurları anlamak için Eski Yunan mitolojisini öğrenmeye çalışır.¹⁷ "Siyah Saçlı Yabancı ile Berrak Gözlü Genç Kızın Sözlere" adlı yazısı, *Erenlerin Bağından* adlı kitabıyla Nev-Yunanîlik fikrini geliştiren ve Tevrat hikâyelerine kadar uzanan Yakup Kadri "bahr-ı sefid havza-i medeniyeti" fikrini devam ettirir.

Eserlerinde sık sık Yunan mitolojisi ile ilgili unsurlara raslanan yazarın *Nur Baba* adlı romanı (1922) Euripides'in *Les Bacchantes* adlı eserinin izlerini taşımaktadır.¹⁸

Paganist çağlardaki Bacchüs ayinlerinin, raks âlemlerinin yansıması yer yer *Nur Baba*'da, farklı bir kültür ve din zaviyesinde kendisini hissettirir. Nur Baba

¹⁴ a.g.e. s 11

¹⁵ a.g.e s. 15

¹⁶ *Biblos Kadınları*, Heredia'nın "Le Réveil d'un dieu" isimli sonesinden ilham alınarak yazılmış izlenimini uyandırmaktadır (Bkz. Adile Ayda, *Yahya Kemal- Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri*, Ankara, Ajans Turk Matb , 1962)

¹⁷ Prof. Dr. Şerif Aktaş, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara , Kultur ve Turizm Bakanlığı Yay 1987, s 27-31

¹⁸ a.g.e , s 29

bir "satyre", Süheylâ ise bir "nymphe"i hatırlatmaktadır.¹⁹ *Sodome ve Gomore*'de de Tevrat'tan gelen unsurların yanı sıra Eski Yunan dünyasından da izler vardır.

Klasik kültüre ait unsurları eserlerinin satır aralarına yerleştiren yazar Akdeniz kültürünün izlerini edebiyatımıza taşır.

Ancak Akdeniz Havzası Medeniyeti (Nev-Yunanîlik) fikrinin öncüleri olarak tanınan Yahya Kemal ve Yakup Kadri çağdaşlarının gözünde Yunanlılığa hizmet eden kişiler olarak görülürler ve sert tepkilerle karşılaşır. Ancak Türk milliyetçiliğinin temsilcisi olan Yusuf Akçura Nev-Yunanîlik ile milliyetçilik fikrini birleştirmek ister. Yahya Kemal'e yazdığı bir mektupla;

"İsani, edebiyatı Türkçeleştirmek, millileştirmek, hayata medeniyete bakımımızı garplılaştırmak, muâsırlaştırmak istiyorsunuz Bunu biz Yurtçular da istiyoruz Diğer taraftan "Havza edebiyatı", "Nev-Yunanîlik", "Ritim meselesi" gibi mahiyetlerini hakkıyla anlayamadığım, künhlerine tamamen nüfûz edemediğim halde, bilmem neden obur maksatlarınıza pek de uygun gelmediğine zâhib olduğum bedîî nazariyeleriniz var " ²⁰

şeklinde fikirlerini belirtir ve *Türk Yurdu* dergisinin bu edebî ekolün yayın organı olmasından zevk duyacağını bildirir.

Ömer Seyfettin *Boykotaj Düşmanı* isimli hikâyesinde Yahya Kemal'ın Eski Yunan hayranlığını hicveder. Bütün medeniyet, insanîyet, şiir , musikî ve hayatın Akdeniz'den çıktığını söyleyerek Bahr-ı sefid edebiyatı yaptığını söyleyen ve Yunan kültür ve edebiyatının motiflerini, gücünü eserlerinde kullanan yazarlara karşı çıkar. Yunan edebiyatının fazla yüceltildiğini ve Bahr-ı sefid edebiyatı kisvesi altında Türkçülüğe karşı insanî ve kozmopolit bir cereyan oluşturulduğunu belirtir.²¹

Ancak tüm bu tepkilere rağmen "Kurûn-ı ûlâ'da Akdeniz sahilinde yaşayan milletler arasında müşterek bulunan bir Akdeniz Medeniyeti'nin varlığına inanan ve bundan eski Yunan medeniyeti, Yunan medeniyetinden de eski Roma medeniyetinin doğduğuna inanan Ziya Gökalp de Yahya Kemal ve Yakup Kadri'ye katılır. Eski Yunan ve Latin Klasiklerini örnek alma hususunda birleşirler. Ömer Seyfettin de sanatın sırrının Yunan-Lâtin klasiklerinde bulunduğunu, sadelik, sağlık, samimilik ve vuzuhun bu büyük eserlerin esasını oluşturduğunu vurgular.²² Okunacak klasik yazarların en başında da Homeros'u sayar ve batı medeniyetinin Yunan'dan, Yunan medeniyetinin ise Homeros'den çıktığını düşünür. İliada'nın sekiz runot'sunu tercüme eder.²³ Balkan Savaşından hemen sonra yazdığı

¹⁹ Niyazi Akı, *Yakup Kadri, Hayatı ve Eserleri*

²⁰ Şevket Toker, "Edebiyatımızda Nev-Yunanîlik Akımı", *Ege Univ Sosyal Bilimler Fak Türk Dili ve Edb Araştırmaları Dergisi*, sayı: 1, İzmir, 1982 . *Türk Yurdu*, Serî I, c. 7, nr 6, 1330/1914, s. 2509-2510

²¹ Ömer Seyfettin, "Boykotaj Düşmanı", *Tanîn*, nr 1952, 30 Mayıs 1914, s. 3-4

²² Hasan Âli Yücel, "Kaynaklara Doğru" *Edebiyat Tarihimizden*, s. 288-289

²³ *Yeni Mecmua*, c II, nr 45-55, 23 Mayıs 1918-10 Ekim 1918. *Cihan Edebiyatından Numuneler* İstanbul, Devlet Matb . 1927, 34 s

Boykotaj Düşmanı isimli hikâyesi ile Birinci Dünya Savaşında yazdığı bu satırlar karşılaştırılınca yazarın asıl sanatla ilgili görüşlerini 1919 da kaleme aldığı²⁴ yazısında ortaya koyarak Yahya Kemal ile Yakup Kadri'nin fikirlerine katıldığı izlenmektedir.

Yunan kültürü Avrupa medeniyetinin temelidir ve onu tanımadan bu medeniyete vakıf olmak imkânsızdır. Antik kültürlerin temel unsurları modern kültürler içinde yerlerini alırlar ve nesilden nesile "devam ederek değişir, değişerek devam ederler" Salih Zeki (Aktay) da Cumhuriyetin ilk yıllarında Nev-Yunanîliğin tek takipçisi olarak görülecektir.²⁵

Akdeniz ruhunun egemen olduğu bir diğer yazarımız ise Halide Edib'dir. Eserlerindeki coğrafi harita ve musikî anlayışı bize Suriye ve Lübnan'dan Venedik'e uzanan geniş bir Akdeniz haritası çizer. Müziği bir İtalyan sahne sanatkarından öğrenen Halide Edib bu müziğin Akdeniz'in ruhunu aksettirdiğini düşünür ve bize en yakın musikî olarak görür. Hatta Mevlid'in bestelenmesi ile ilgili makalesinde "Akdeniz ruhunu sezebilecek tercihan İtalyan bir musikîşinasın" bulunması gerektiğini belirtir.²⁶ Akdeniz medeniyetinin en önemli ortak unsurlarından biri olarak musikîyi görür.

Devrin eğlence alışkanlıklarını ve yeni türeyen eğlenceleri anlatan *Sonsuz Panayır* (1946) da ise babasının Bach ve Schubert'i çaldığı zamanlar uyuklayan dayısının Carmen ve Rigoletto'dan çaldığı parçaları duyunca hemen uyandığını anlatır ve bu uyanışta Akdenizin önemli bir rolü olduğunu, Akdenizin yarattığı bu sanatın dayısını etkilediğini belirtir. Çünkü bizim hars ve iklimimiz Akdeniz'dir. Halide Edib bu ilgiyi " umumî manâda musikîden anlamaktan ziyade, kendi köklerine, ruh iklimine bağlı şeyleri, belki itiyat ve aşinalık " şeklinde açıklar.²⁷

Yolculuk Notları başlığı altında yer alan yazılarında ise Halide Edib İstanbul'dan ayrılışından itibaren bir Batı Akdeniz haritası çizmektedir.²⁸ Pire lima-

²⁴ *Türk Kadını Mecmuası*, sayı:15, 9 Ocak 1919

²⁵ Prof Dr. Orhan Okay, "Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri (1900-1923)", *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı*, s. 481- 482 / Ocak-Şubat 1992, s. 296-298.

²⁶ Halide Edib Adıvar, "Mevlud, Müslümanların Noeli", *Yeni İstanbul*, 9 Nisan 1956.

²⁷ Halide Edib Adıvar, *Sonsuz Panayır*, İstanbul, 1946, .s 143-144

²⁸ Halide Edib Adıvar, "Lübnan ve Arap Dıyarı: Ailenin Yerini Tutacak Şey" *Yeni İstanbul*, nr.1962, 4 Mayıs 1955

-----"Lübnan ve Arap Dıyarı Leylâ Hastalığı" *Yeni İstanbul*, nr 1963, 5 Mayıs 1955

-----"Lübnan ve Arap Dıyarı Uykusuz Geçen Gecele", *Yeni İstanbul*, nr 1964, 6 Mayıs 1955

-----"Lübnan ve Arap Dıyarı. Kimsesiz Çocuğun Hüznü", *Yeni İstanbul*, nr 1965, 7 Mayıs 1955

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı: Erzurum'dan Gelen ve Oğlunun Yetimhanede Bulan Baba", *Yeni İstanbul*, nr 1966, 8 Mayıs 1955

²⁹ Halide Edib Adıvar, "Yolculuk Notları", *Dağa Çıkan Kurt*, . Necm-i İstıkbâl Matb.İstabil , 1926, 2 baskı, 240s

nını son derece hareketli bulur. (1924)Pire'den Atina'ya kadar hiç durmayan bir yapı gürlüğü vardır. Birkaç yıl sonra buraların daha zengin ve çok daha kalabalık olacağını düşünür. Atina'yı "mermer tozlu memleket" cümlesiyle tanımlar.³⁰ Şehirde en çok dikkatini çeken özellik beyaz, ince, içinde ışık ve hararet taşıyan,bütün şehri örten tozdur.

Yunan sanatının elem felsefesini ve güzelliğini göremediğini söyleyen Halide Edib, tüm ilkelliğine rağmen ortaçağ sanatını tercih eder ve ortaçağın karışık ve derin elemi çok daha iyi işlediğine inanır. Ortaçağın izlerini en çok muhafaza ettiğine inandığı Verona'ya geçer. (1924)

Şehir ve sanat dekorlarını insan dramları için kurulmuş birer sahne olarak niteleyen yazar³¹ Venedik'te aşkın, ıstırabın ve kendisini seven kadınlara karşı zulmünü gösteren Lord Byron'un güzel yüzünü hatırlar. Shelley, Browning ve George Sand'ın aşkları da şehrin âdeta fonunu oluşturmaktadır.

İtalya'da yazarı en çok etkileyen bitmeyen ve gözleri saatlerce oyalayan yeşil zenginlik, yeşil bayındırlıktır.(s.174)

Tüm faşist hareketlere, siyasî dalgalanmalara rağmen Halide Edib asıl İtalya'nın bu yeşillikte ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı yaşayan milyonlarca isimsiz, gayretli, çalışkan İtalyan köylüsünün omuzlarında devam ettiğine inanır.

Verona'da konuştuğu arabacının dilindeki asalet ve ağır başlılığın dünyanın en eski imparatorluğundan, Eski Roma'dan geçtiğini düşünür. Arabistan'da dilencilerin kullandığı en basit kelimelerin de aynı ağır başlılığı taşıdığına dikkati çeker.³²

İtalya'nın kendine özgü dar sokakları, kadınları ve güzel manzaraları yazara Halep'i hatırlatır. Dar sokakları, beyaz evleri ve eski anıtları ile doğunun ortaçağını hatırlatan bu şehirde Türk'ün ortaçağının önemli bir yeri olduğunu belirtir. (s.176)

Akdeniz mimarisini de ince bir dikkatle tasvir eden Halide Edib Akdeniz'de olmaktan özel bir mutluluk duyar. Müstakbel Türk mimarisinin Orta Asya'nın "sert ve kudretli havası" ile Akdeniz'in "sevimli yumuşaklığı"nın karışımından oluşacağını düşünür.³³

Verona meydanında halkın arasında, güvercin sesleri ve küçük çocukların ayaklarının çıkardığı sesler içinde geçirdiği saatler yazara ülkesindeki asırlık yeşil çınarları, peşinden koştuğu güvercinleri hatırlatır. Gözlerini kapayarak Eyüp Sultan'da türbe bahçesini, Ramazan'da Beyazıt Meydanı'nı hayal eder. Yazar, İtalya-

30 a g e., "İstanbul'a Mektup", s. 167-171.

31 a.g.e., "Venedik'ten Geçerken", s. 172-174

32 a.g.e., "Verona'ya Dair", s. 175-179.

33 Prof.Dr. İnci Enginun, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul, M E B. Yay 1995, s.464

'da dolayısıyla da Akdeniz kültüründe kendi ruh iklimine hitab eden unsurlarla karşılaşmakta ve kendi kültürünün birçok unsurunu bu geniş kültür içinde bulmaktan büyük bir haz almaktadır. Tabii ki burada yazarın doğu ile batı medeniyetlerini sentezci bir gözlem ile incelemesi de dikkate alınması gereken bir özelliktir.

Halide Edib, *Handan* (1912)³⁴ adlı romanında Refik Cemal ile Handan arasındaki yasak ve tutkulu aşk için mekân olarak Sicilya'yı seçer. Ancak 1911 de İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali üzerine İtalya ile ilgili herşey boykot edilir. Halide Edib de romanındaki Sicilya faslını Korfu'ya taşımak zorunda kalır. Hatta roman kahramanına Verdi'yi çaldırdığı için de yadigarlanmış ve Selânik'den tenkit mektupları almıştır.³⁵ Bu durum ortak bir Akdeniz kültürü anlayışının yerleşmeyesinde politikanın rolünü ve getirdiği baskıları göstermesi bakımından da çarpıcıdır.

1936 da önce İngilizce olarak neşredilen (*The Clown and his daughter*) *Sinekli Bakkal* adlı romanındaki Katolik kilisesinin bir papazı iken aforoz edilen ve Rabia'ya, Rabia'nın sanat gücüne ve kendisini besleyen ilhamına âşık olan ve Osman adını alan Peregrini de Akdeniz kültürüne mensuptur. Rabia ile Peregrini yani Osman'ın birleşmesi bir nev'i Doğu ile Batının birleşmesinin sembolu olarak nitelenir. Bir terkibe doğru atılan ilk adımdır.³⁶

Halide Edib Osmanlılardaki devletin devamlılığı fikrinin de (devlet-i ebed-müddet fikri) Roma kültüründen geldiğini, Roma'nın Eternal Rome'una benzediğini belirtir.³⁷ Ziya Gökalp'in fikirlerini de tekrarlayarak İslamiyet hakim bir faktör olsa da Osmanlı kültürünün İslamî medeniyet sanılmasını hatalı bulur ve Osmanlı kültürünü Doğu Roma kültürü olarak niteler.³⁸

Halide Edib'in eserlerine coğrafi açıdan baktığımızda Batı Akdeniz kadar Doğu Akdeniz'in önemli bir yer tuttuğu görülür. Suriye ve Lübnan kıyılarında savaştan izlerinin ve tabiatın güzelliklerinin zengin bir tasviri ile karşılaşılır.

"Savaşın son yılıydı. Cebel'den iniyordum. Suriye'den hemen herkes çekilmişti. Felâket son azgın dönemini yaşıyordu. Aç, çocuk kafileleri erimiş, yeşil suratlarında ihtiyar, çukur gözleri, derin buruşuklarıyla göklere karşı o kadar acı, o kadar şikâyetçi, o kadar alaycı bir faciayla "Cûân" diye bağıryorlardı ki, yalnız insanlar adına değil gökler adına insanın kalbinde bir utanç uyanıyordu.

Cebel'in parlak havasında bayıltıcı ve tatlı portakal ve limon çiçeği kokusu dağılıyor, insanın başını, vücudunu, bütün varlığını kaplıyordu. Gök, hava ve

³⁴ Halide Edib Adıvar, *Handan*, (tefrika) *Tanın*, nr 1213-1282, 6 Kânunsani - 27 Mart 1912

³⁵ Prof. Dr İnci Enginun, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul, MEB Yay , 1995, s 48

³⁶ a.g.e. s.278-281

³⁷ a.g.e s 492-493

³⁸ a g e s 476-477

ağaçlar insanı öyle sıcak ve zengin renklerle, kokularla, dokunuşlarla sarıyordu ki çamların arasında çıplak, arkası kaamburlaşmış, saçları dökülmüş, yüzü değişmiş çocuk yıkıntıları, boynu bükük, bahtsız başları önlerinde giderken bu iklimde tabiat ve gök, bu güzelliğiyle çekici bir yalan, korkunç bir günaha benziyordu."

" Kalbim , başım sıkılarak Beyrut'a girdim. Bu savaş yılları o kadar fena ve ağır felâketler öğretmişti ki artık bu sefer kendimi bir şahıs gibi değil bu acı ve acıklı kitlenin bir parçası gibi hissediyorum." ³⁹

Suriye ve Lübnan izlenimlerini anlatan yazar buralarda savaşın ve yaşamın acıları altında ezilen, ama her şeye rağmen güçlü olmayı başaran çocuk tipleri üzerinde durur.Savaştan bıkmış, terkedilmiş, fakir insanlar ve yolculuğu sırasında rasladığı ızdırap levhaları yazarı derinden etkilemiştir. ⁴⁰

Cemal Paşa'nın davetiyle Beyrut ve Şam'da okulların düzenlenmesi ve yetimhanelerle ilgilenen (1916) Halide Edib eserlerinde ve makalelerinde bu coğrafyayı sık sık fon olarak kullanacaktır.⁴¹

İskenderiye Müzesinde geçirdiği gün de onda derin izler bırakır.⁴² Mezarlar, iki bin yıllık ululuklarını koruyan heykeller, Kleopatra'nın banyosu, Roma kalın-

³⁹ Halide Edib Adıvar, "Tanıdığım Çocuklardan", *Dağa Çıkan Kurt*, Evkal-ı İslâmiye Matb ,İstanbul 1340-1338/1922. 110 s

⁴⁰ Prof. Dr., İnci Enginun, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul, MEB Yay. 1995. s 57

⁴¹ Halide Edib Adıvar, "Lübnan ve Arap Dıyarı Cemal Paşa ve Arap Dıyarı", *Yeni İstanbul*, nr 1948, 20 Nisan 1955

-----"Lübnan ve Arap Dıyarı Harpte Anadolu Kadını", *Yeni İstanbul*, nr 1949, 21 Nisan 1955

-----"Lübnan ve Arap Dıyarı Suriye'de Arap Milliyetçiliği", *Yeni İstanbul*, nr 1950, 22 Nisan 1955

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı Arap Kasabalarının Hususiyeti", *Yeni İstanbul*, nr 951, 23 Nisan 1955.

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı: Dikkati Çeken Bir Hemşire", *Yeni İstanbul*, nr 1952, 24 Nisan 1955; nr 1953, 25 Nisan 1955.

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı Gece Vakti Kudus'e Girdik", *Yeni İstanbul*, nr 1954, 26 Nisan 1955.

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı İnsanların İşkenceli Olum Karşısında Duydukları Haz", *Yeni İstanbul*, nr 1955, 27 Nisan 1955

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı Cemal Paşa ile Bir Munakaşa", *Yeni İstanbul*, nr 1956, 28 Nisan 1955

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı Beyrut'ta Rahibeler Grubu", *Yeni İstanbul*, nr.1957, 29 Nisan 1955.

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı Cemal Paşa, Mektep, Kılıse" *Yeni İstanbul*, nr 1958, 30 Nisan 1955.

-----" Lübnan ve Arap Dıyarı Kuvvetliler ile Zayıfların Hayattaki Mücadelesi" *Yeni İstanbul*, nr.1960, 2 Mayıs 1955

⁴² Halide Edib Adıvar, "Zılâl-ı Emvât", *Harap Mabettler* , s 54-64 , Orhaniye Matb 2 Tabı, 1924/1342

tları Halide Edib'i zengin bir tarih ve kültür ile karşı karşıya bırakır. Yazarı hayal ülkelerine sürükler (1909)

Aşk Fesaneleri'nde ise⁴³ Ön-Asya'nın siyasî ve iktisadî medeniyet merkezi olarak nitelenen Babil⁴⁴ asma bahçelerinden söz eder. (1910) Kendisini Buhtunnasır'ın sevgilisi Aştart'ın yerine koyan yazar, Aştart ve Buhtunnasır'ın ilişkisini kaynak olarak kullanır ve yepyeni bir hikâye yaratır. Gezdiği ve gördüğü yerler ve bu yerlerin tarihî mazisi Halide Edib'in eserlerini besleyen kaynaklardır.

İskenderiye ve görevli olarak bulunduğu Mısır da onun muhayyilesini canlandıran ve onu derinden etkileyen Akdeniz'in önemli merkezleri arasındadır.

*Mor Salkımlı Ev*⁴⁵ isimli hatıratında Suriye ve Lübnan'da geçen hizmet yıllarından söz eder. Ama yine de bu yıllar yazar için tatlı anılarla doludur. Özellikle Lübnanlılarla ilgili anılarını şu satırlarla dile getirir.

"Arapları, mizaç itibariyle Türklerden çok başka olmalarına rağmen, belki ferdiyetçi taraflarından dolayı ve belki de daha sıcak insan oldukları için severim. Arapların arasından bana başka başka bakımlardan Lübnanlılar cazip gelirler. Aralarında hayale sığmayacak derecede bariz bir tenevvül vardır. En eski ve hatta tarih öncesi efsanelere karışmış, birbirinden çok başka örneklerle tesadüf edersiniz. Bu gün de bu bir avuç millet arasından dünya çapında devlet adamı görüşü, sukûn ve kabiliyeti gösterenler olmuştur."

Cemal Paşa'nın isteği üzerine (1916) Şam, Beyrut ve Lübnan'da mektep açmak için planlar hazırlamakla görevlendirilir. Yolculuğu sırasında Halep'den geçerken gördüğü manzaralar onu tarih destanlarının sayfalarına taşır.

Lübnan'ın zenginliği ve güzelliği yazarı etkiler.

"İki gün sonra Beyrut'a hareket ettik. Lübnan'ın zeytin yeşili tepeleri karlı idi. Beyrut'a yaklaştıkça önümüzde çam ağaçları, muz fidanları, uzun palmyeler kaplı bir sahaya giriyorduk. Daha aşağıda kıvılcık bir sahil, koyu mavi Akdeniz'e uzanıyor, üstünden hiç gemi geçmeyen bu güzel deniz gök ile birleşiyordu.

Halk, bariz bir şekilde sefalet içinde görünüyor, fakat muhteşem kıyafetlerle yüksek sınıf aileler de lüks otomobiller içinde dolaşıp duruyorlardı. Mamafih henüz kıtlık, sonraki korkunç dereceye düşmemişti."

Kudüs'e ait hatıralarında ise Cami-i Ömer'in önemli bir yeri vardır.

Enis Behiç Koryürek Akdeniz'in bir başka cephesini, romantizmini, eserlerinde işler. *Miras ve Güneşin Ölümü* (1927)⁴⁶ adlı eserinde Türk denizcilik tari-

43 a.g.c., "Aşk Fesaneleri", s.163-173

44 Babil, Mezopotamya'nın güneyi; şimdiki Irak; Eski dönemlerde bu topraklar Sümer. Akad, Babil ve Asur uygarlıklarının yaşandığı alanlar. M.Ö. 4000-1000.

45 Halide Edib Adıvar, *Mor Salkımlı Ev*, 2.b İstanbul. 1967, 204 s.

46 *Miras ve Güneşin Ölümü*, Dr. Tevetoğlu'nun bir incelemesi ile iki kere daha basılır. 1951 ve 1971.

hinden yararlanarak denizi ve korsan tiplerini ele alır. "Eski Korsan Hikâyeleri" başlığı altında topladığı şiirlerinde Türk korsanlar ile Venedikli korsanlar arasında Akdeniz'de yaşanan mücadeleyi ve Venedikli bir genç kız ile Türk korsanının tutkulu aşkını işler. "Uğursuz Baskın" isimli şiirinde ise Venediklilerin baskını sonucu ölen Venedikli sevgilisini kaybeden Türk korsanın acısı ve intikam duyguları işlenir.⁴⁷

Türk edebiyatında eserlerindeki zengin deniz coğrafyası ve deniz sevgisi ile tanınan Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın eserlerinde ise Akdeniz âdeta bir roman kahramanı olarak karşımıza çıkar.

Eserlerinde mitolojik, folklorik ve tarihî bilgi de veren Cevat Şakir için Akdeniz âdeta bir tutkudur. O, Akdeniz çevresindeki memleketlerin bir kıta oluşturduğuna inanır. Bu kıtayı da insan düşüncesinin en mükemmel düzeye ulaştığı bir alan olarak niteler. Avrupa kültürünün, medeniyetinin temelini oluşturan Eski Yunan medeniyetinin de aslında bir Akdeniz medeniyeti olduğunu savunur. Anadolu ve Ege'nin de Akdeniz için önemine değinir.

Ansiklopedik bir yazar olarak niteleyebileceğimiz Cevat Şakir'in roman ve hikâyeleri zaman zaman bir bilgi deposu halindedir. Denizdeki yaşam, deniz altındaki o büyüleyici âlem, tüm ayrıntıları ile deniz, doğu ve batı mitolojisi yazarın hikâye ve romanlarının vazgeçilmez unsurlarıdır. Hikâye ve romanlarında kahramanları tıpkı Homeros'un kahramanları gib kaderlerine karşı savaşırlar, zaman zaman da gerçeklikten uzaklaşır efsanelerin o büyümlü havasına bürünürler. *Aganta Burina Burinata* (1946), *Anadolu Efsaneleri* (1954), *Anadolu tanrıları* (1955), *Ötelerin Çocuğu* (1956).

Abdülhamid dönemi tarihçilerinden Şakir Paşa'nın oğlu ve tanınmış ressamlarımızdan Fahrünnisa Zeid'in de kardeşi olan Halikarnas Balıkcısı *Ay Işığı* isimli hikâyesinde hikâyenin kahramanı Ali'ye uçar balığın ağzından Akdeniz'in hikâyesini şöyle anlatır. .

"Denizde balık gökte kuş olarak yaşadık. Kuştan farkımız şu ki kuş yorulunca tüner. Biz kanatlı bir hız parçasıyız, ancak ölünce dururuz. Hep yüzerken, uçarken sevişir, doğurur, büyür ve çoğalırız. Dökülen yumurta ve sütlerimizden engin ap ak kesilerek sanki karla örtülü bir ova olur, fakat soğuk değil, ılık, ölü değil diri bir kar. Denizi bir can volkanına çeviren aysız gecelerde denizi ay ışığı gibi parlatan bu nur, gecenin koynunda hayat tanımın aydınlığıdır. Bizim yarattığımız bu beyaz ışığı gören Doğu kıyılılar bundan dolayı bu denize "Akdeniz" adını verdiler." (Merhaba Akdeniz, 1947, s.105)

Halikarnas Balıkcısı'nın izinden giden ve hümanist bir yaklaşımla Anadolu'nun kültür varlıklarını değerlendirmeye amaçlayan Azra Erhat'ın da Akdeniz kültürünü yaymada önemli bir katkısı vardır. Yunan ve Lâtin mitolojinin bilimsel

⁴⁷ Enis Behiç Koryürek, *Miras ve Güneşin Olumu*, Haz: Dr. Fethi Tevetoğlu, İstanbul, M.E.B Yay., 1971, s. 105-115.

olarak inceleyen ve bir mitoloji sözlüğü de oluşturan yazar⁴⁸ dünya edebiyatında bir esin kaynağı olarak mitolojinin önemine de dikkati çeker. Okuyucularına zengin bir kaynak sunar. İliada'yı manzum olarak A.Kadir ile birlikte çeviren Azra Erhat bu tercümesi ile Türk Dil Kurumu tercüme ödülünü de kazanmıştır. (1961)

Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol gibi yazarlarımız da Cevat Şakir'irn izinden giderek Akdeniz'e hümanist bir yaklaşımla bakar, Akdeniz kültürünü, Anadolu efsanelerini eserlerinde yansıtır

Sonuç olarak:

1839'a kadar Arap ve Fars edebiyatlarının tesirinde şekillenen edebiyatımız Tanzimat fermanı ile batılılaşmayı bir hükümet politikası olarak algılar ve model olarak batı edebiyatlarını almaya ve batı tesirine açılmaya başlar. Bu geçiş döneminde tercümelerin özel bir yeri vardır. Yunan ve Latin edebiyatları ile beslenen eserlerin Fransız ve diğer Avrupa edebiyatları vasıtasıyla dilimize tercümesi bizi Antik kültüre aşına hale getirir. Yazarlar bu edebiyatların daha çok felsefî ve fikrî yönleri ile ilgilenirler.. Eğitici ve ahlakî mesajlar taşıyan eserlerden yapılan kısmî tercümele de dikkati çeker. Bu tercülelerdeki ortak nokta ise toplumumuzun yapısına yabancı olan unsurlara yer verilmemesidir. (1839)

Avrupa kültürünü oluşturan en önemli halkalardan biri olan Yunan-Latin edebiyatları dolayısıyla da Batı Akdeniz, Akdeniz kültürü içinde yazarlarımızı bu devirde Doğu Akdeniz kültürlerinden daha fazla etkilemiştir. Diğer Antik kültürlerin pek iyi tanınmaması yazarlarımızı Yunan-Latin kültürü etrafında odaklaşmaya iter.

Türkçülük karşısında hümanist ve kozmopolit bir akım olarak değerlendirilen Nev-Yunanîlik akımı ise (1912) bir bakıma Yunan-Latin kültüründeki mükemmel örneklere duyulan ilginin bir sonucudur. Yahya Kemal, Yakup Kadri kültür yelpazesi geniş olan ve Batıyı tanıyan yazarlar oradaki örneklerden yararlanmak isterler. Ancak zaman zaman bu model alma girişimi yanlış algılanır ve bir bakıma Yunan propagandası olarak nitelenir.

Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin eserlerinde Akdeniz daha çok Batı Akdeniz olarak varlığını hissettirir. Yakup Kadri'den farklı olarak Yahya Kemal'i Endülüs'ün cazibesi de etkiler. Halide Edib'in eserlerindeki coğrafya bize Verona'dan Lübnan'a kadar uzanan bir harita verir.

Eserlerinde Akdeniz ruhunun egemenliği hissedilen Halide Edib daima karşılaştırmacı bir yaklaşımla çevresini gözlemler, Akdeniz kültürünü bir bütün olarak ele alır. Batı Akdeniz'de tarihî ve kültürel miras ilgisini çeker ve bu mirası kendi ülkesi hatta Doğu Akdeniz ülkeleri ile de karşılaştırmaktan çekinmez. Daima bütünlük fikri ile hareket eden yazar, Verona'daki şoför ile arap dilencinin üslûbundaki asaleti Eski Roma medeniyetine bağlayarak aynı kare içinde görebilen

48 Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, Remzî Kitabevi 1972 (1 baskı) 365 s

keskin ve karşılaştırmacı gözlem yapar. Bu dikkati onun sentezci kişiliğinin ve kültürü devamlılık olarak algıladığının bir göstergesidir. Ayrıca Türklerdeki devlet anlayışını da (devlet-i ebed-müddet) Doğu Roma'dan geldiğini düşünür ve devletin sürekliliğine inanır.

Suriye ve Lübnan'daki savaşın izlerini Millî Mücadelemiz ile birleştirirken bu acılardan etkilenen ama herşeye rağmen ayakta kalmayı başaran çocuk tiplerine önem verir. Aynı kaderi paylaşan milletlerin acılarını çocuk tipleri üzerinde yine karşılaştırmacı bir gözlemlerle inceler.

Enis Behiç Koryürek Akdeniz'in ve romantik bir yönünü şiirlerine aktarır. Akdeniz korsanlarının tutkulu aşklarını şiirlerinde işler.

Cevat Şakir , Azra Erhat gibi yazarlar ise yine Yunan ve Latin kültürünü merkez alırlar. Bu yazarların hümanist ve evrensel kültürü esas alan yaklaşımları dikkat çeker. Sabahattin Eyüboğlu ve Vedat Günyol da bu hümanist yaklaşımı örnek alan yazarlarımız arasındadır.

Akdeniz; romantik, tutkulu aşklara sahne olacak bir mekân; tarihî ve kültürel mirasları barındıran bir deniz; Yunan-Latin uygarlığının beşiği gibi farklı açılardan edebiyatımızda işlenmiştir.

XIX.yy. dan itibaren edebî eserlerimizde önemli bir unsur olarak yer alan Akdeniz yeni nesil için keşfedilmeyi ve yeniden işlenmeyi bekleyen engin ve önemli bir kaynaktır.

Modern yazarlarımız medeniyetlerin çakıştığı bir kavşak durumunda olan Akdeniz'in siyasî açıdan sıcak bir bölge olduğunu ve gelişme sürecindeki toplumlarda çeşitli çalkantıların ve ciddi değişimlerin yaşandığını dikkatle izlemektedirler. Günümüzde sadece romantizmin ve büyük aşkların mekânı olarak değil aynı zamanda politik, sosyal boyutuyla da yazarlarımızı ilgilendirmektedir.

Çeşitli ideolojiler ve politik eğilimlerin görüldüğü ve zaman zaman birbirine zıt düşen toplulukların yaşadığı kozmopolit bir bölge olan Akdeniz'i her şeye rağmen zengin bir gelecek beklemektedir.

Hızla küçülen dünyamızda, kendi özel ve tarihî normları ile benzerliklerini sezmeye başlayan Akdeniz ülkelerinin birbirlerinin kültürlerini daha yakından tanıyarak ilişkilerini geliştirmeleri ve XXI. yy da özel bir bölge insanı ve kültürü olarak dünyadaki yerlerini almaları beklenmektedir.